

պատմադիրներին մէջ իրենց ունեցած արժանաւոր տեղեցն ևս կզրկուին:

Որ ինչ թօովմաս Արծրունւոյն է վերաբերում, պէտք է ասել՝ որ նա Արծրունեաց մեծ ցեղի ճշմարիտ պատմադիրն և անդամն էր: Իմ նորա մասին Յիշատակարան Ղեմարանի վեցերորդ հատորում զրաժ հետազօտութիւնքս բաւական ճանաչել տուին նորա պատմութեան կարեւորութիւնն և արժանաւորութիւնքն յայնրմ՝ որ իսկապէս Հայաստանին և մինչև 936 թուականը Հայաստանի Մահմետականաց հետ ունեցած յարաբերութեանցըն է վերաբերում. այդ ժամանակն է, երբ կարծիք կայ թէ վախճաներ է Վասպուրականի Վաղիկ թագաւորը: Տեղեկութեանց այս հարստութիւնը և նորա ժամանակագրական մեծ ճշգրտութիւնն էին պատճառ, որ խրախուսեցին զիս զայս թարգմանել: Այդ տեղեկութեանց առաջին երեսներում կարելի է գտնել երկրային զրախտի տեղեկագրութեան հետաքրքրելի նկարագրութիւնը, որոյ աղբիւրը դեռ ևս ճշգրտել չեմ կարողացեր: Թօովմասի յատկութիւններէց մինն ևս այն է, որ ընտիր ոճ ունի և լաւ մշակուած է, չնայելով որ շատ սեթեւեթեալ է և լի Աստուածաշնչի վկայութիւններով, որոց առաւելութիւնը փոքր ինչ պակասեցնել յուսամ կնկրուի ինձ, երբ նա ամբողջ երեսներ վկայութիւններով կցուցանէ: Բաց յայդմանէ թօովմաս Արծրունին շատ հետաքրքիր հնախօս է, և ինքն անձամբ տականատես է եղեր այնմ ամենայնի որոց վերայ պատմական կերպիւ խօսում է, և մանրամասնօրէն և մեծ ուշադրութեամբ պատմում է զէնքի, զնոստորական ճակա-

տայարդարութեան և այն ժողովրդի կամ ցեղերի բարուց վերայ, որոնք նորա պատմութեան նիւթքն են ընտրուած: Իւր պատմութեան ձեռագիրները շատ հազուադիւս են և զրեանց ու զլիտց թւով և բաժանմամբ շատ տարբեր միմեանցից: Այս բոլոր տարբերութիւնքը թարգմանութեան ծանօթութեանց մէջ կնշանակուին:

Ա. Բաղրամ-նէ:

Ս. Պէտէրբուրգ:

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՖԻԱՆԿԻՆԻ

ԿԵԱՆՔԸ.

(Նորոշումներ):

Զ.

ՖԻԱՆԿԻՆԻ ՀԱՇՏԵՐԵՐԵԿԱՆ

ԳՈՐԾՈՒՆԵՔԻԹԻՆԸ ԼՕՆՏՕՆԻ ՄԷՋ:

Ինչպէս որ Ֆինանկիան, նոյնպէս և միւս տասներկու անգլիական դաղթականութիւններն Ամերիկայի մէջ ծանր փորձանքներու հանգիպելու էին շուտով: Առցա մայրենի երկիրը, որմէն որ դաղթուած էին, Անգլիան էր. սակայն և այնպէս Ամերիկայի մէջ հաստատուելէն սկսեալ նոքա որոշեալ իրաւունքներ և ազատութիւններ ունէին: Վէտրդ Վ. անգլիական թագաւորի պաշտօնականները, կամեցան խլել այս իրաւունքներն ու ազատութիւնքը Ամերիկացիներու ձեռքէն:

Ամեն տասնեկերեք դաղթականութեանց վրայ կամայօրէն հարկ դրուեցաւ, այնինչ առանց աղգային պատգամաւորաց որոշմանը հարկ զնեւ օրէնքով արդիււած էր:

Ներկրի ամենալաւ մարդիկը զարհուրեցան ու զայրացան Ղօնտօնէն եկած անիրաւ պահանջմունքներէն և իրենց զգուշարար բողոքը բարձրացուցին: Բայց Մեղիկայի կառավարութիւնը կոյր էր և չէր տեսներ իր սեփական օգուտը, որն որ կարգել էր բռնի և ապօրինի միջոցներ բանեցնել զաղթականներու դէմ, եթէ չէր ուզեր որ նոքա բաժնուին մայրենի երկրէն: Ներք միլիօն ու կէսի չափ բնակիչ ունեցող զաղթականութիւններ Մեղիկացւոց առևտուրի համար վերին աստիճանի արդիւնաւոր դաշտումն էին, ուր որ նոքա իւրաքանչիւր տարի վեց միլիօն ֆունթ ստերլինգի ապրանք կը վաճառէին: Այս ամենը կորցնելու վրայ էին: Մէկ անիրաւութիւնն ետեւէն ուրիշը կը բերէ: «Եթէ նոքա դեռ յանդգնին», ըսին Մեղիկացւոց մեծաւորները, «հակառակելու մեր հրամանին, մեր զօրքերն իսկոյն կուսուցանեն նոքա թէ ինչէ հնազանդութիւնը, և ինչ այնուհետեւ կրկին ու երեքկին վճարեն»:

Օւնց կառնուիք այս տեղ հակառակութեանց ընթացքը քայլ առ քայլ պատմելու. աւելի ընդարձակ նկարագրութիւն ուղեցողները թող բարեհաճին դիմել վարը նշանակուած գրքոյկին, որ մեք ընթերցողի ուշադրութեանը կը նուիրենք *):

1764 թ. Յրանկլին իր քաղաքակիցներու անուամբ գնաց Ղօնտօն հաշտարար միջնորդութեան համար: Մէկ տարի առաջ

ևս եկած էրնա Ղօնտօն, բայց ուրիշ պատճառով. այն ժամանակ Մեքիկայի մէջ դեռ ոչ ոք չէր կարծէր, թէ արքայական կառավարութիւնը մօտաւոր ապագային ազատութիւնն ոտնակոխ անելով, պատուոյ և խոհեմութեան օրէնքները և իրեն հարազատ երկիրը բռնակալութեան լուծի տակ ընկձել կուզենայ: Սակայն այն ժամանակ ևս քանի մ'ազատամիտ մարդիկ արդէն կը գուշակէին, թէ ո՛ր կողմ փչելու էր քամին կառավարութեան շրջաններու մէջ: Ղորդ Սրամդէն Յրանկլինի հետ խօսելով ասած էր, թէ «Նայելով ձեր այնքան դովասանուած սիրոյն դէպի Մեղիկան, զիտեմ որ դուք Մեքիկացիք զձեզ նորա հետ միաւորող միութեան կապերը օր մը պիտի խզէք և անկախութեան դրօշակը վերցնէք»:— Յրանկլինի պատասխանն էր. «Ոչինչ բան այնքան հեռու չէ Մեքիկային հայրենակիցներէս, ինչքան որ մայրենի երկրէն զատուելու և առանձին տէրութիւն կազմելու միտքը»:

Ղայրիկեան մի ետքը. «Միայն թէ դուք անարգանք չը վարուէիք հետեւս», առ որ Ղորդ խորհրդարար ասած էր, թէ «Այդ ճմարիտ է և այդ է իսկ ապագայ գիտութեանց պատճառներէն մին, զոր ես այժմէն իսկ կը նախատեսեմ»:

Այս ամիս Յրանկլին եկած էր Ղօնտօն ամէն միջոց ի գործ դնելու, որպէս զի կառավարութիւնն և պաշտօնեաններուն կուրօրէն հետևող խորհրդարանը յետ քաջութիւն անիրաւութեան ճանապարհէն:

Զկամինք զատուիլ ձեզմէն, բայց չկամինք նաև անարգանք կրել ձեր ձեռքէն: Ինչ որ տաճ էր Յրանկլին Ղորդ Սրամդէնին, նոյնը կըմտածէին լեովին և զաղթա-

(*) Գէորգ Վաշինգթօն. Գործ Ֆերգինսոնի Հմիտթի Ծանօթ. Հեղին. — Թարգմանիչն յոյս ունի, որ այս պատուական գրքոյկն ևս Հայ հասարակութեանը մատուցանելու բախտ կ'ունենայ շուտով: Փ. Ա.

կանու թեանց ամենաբնախոր մարդիկը: Եւ մերիկացի պատողամուտները խորհուրդ կազմեցին Նիւ — Յօրկի մէջ, ուր որ էր նաեւ աղետամիտ Վաշինգթօնը: Հետեւեալ նամակէն, որ նա գրած էր ընկերներէն մէկին, պարզ կերեւի, թէ որքան համամիտ էր Արանկլինին գլխաւոր հորցի նրկատմամբ: «Երբ ի ժամանակիս,», կըսէ նա զրի մէջ, «իբրեւ մեր գոտող տիրապետներն ոչ այլ ինչ կը ցանկան, բայց եթէ մեր ազատութեան ոտնակոխ լինելը, ինձ շատ կարեւոր կը թուի, որ շուտով քայլ մ'անենք թշնամու հարուածը խափանելու եւ մեր նախնեաց իրաւունքները պաշտպանելու համար: Բայց թէ ի՞նչ պէտք է անենք, այս դեռ անորոշ է, միայն զիտեմ հաստատ, որ ոչ դք վայրկեան մ'անգամ յապաղելու չէ սուսեր հանելու ի պաշտպանութիւն հայրենի սուրբ բարեաց. — այս իմ խորին համոզմունքս է: Սակայն սուսերը, խնդրեմ նկատեցէք այս, մեր վերջին օգնութիւնը պէտք է լինի, վերջին ապաւինը: Երդէն փորձով տեսնեք, կըսեն ոմանք, որ մեր խնդիրներն արքայական գահի ու խորհրդարանի առջեւ կշիռ չունին: Սակայն եկէք, այլ եւս փորձ մը փորձենք, — նեղե՛նք նոցա առեւտուրն ու գործարանները, թերեւս այդով ստիպենք զեռաս յարգելու մեր իրաւունքները: Հիւսիսային նահանգներն արդէն դիմած են այս միջոցին,»:

Նահանգները իշաւ այդ միջոցն ի գործ դրին եւ երկար տարիներ համերեցին առանց զէնքի դիմելու: Արանկլին իրեւ հաշտարար միջնորդ ամենայն զօրութեամբ կը ջանար մեղմել երկպառակութիւնքը, եւ անութիւն շարադրութիւններ կը հրատարակէր

Լօնտօնի մէջ, յոյց տալով Մեղիկացիներուն, թէ ինչ կորստաբեր ճամբու վրայ էր կառավարութիւնը: Թէեւ նա դիտէր, որ հայրենակիցները վերջ ի վերջոյ զէնքի պիտի դիմէին, այնու ամենայնով մինչեւ որ յոյս ունէր համոզական բանիւ ազդելու կառավարութեան վրայ՝ պարագ կը համարէր անելու ինչ որ միայն կարելի էր, որպէս զի մարդկային արեան յեղումն արգելուի:

Շատ բնական է, որ այսպիսով կառավարութեան տակութիւնը յարուցանելու էր իր դէմ. կառավարութիւնը զրկեց զնա Մերիկային փոստերու գլխաւոր վերատեսչութեան արդիւնաւոր պաշտօնէն: Բայց այս ռիսկալութիւնը միթէ կարող էր արգելք լինել Արանկլինին՝ պաշտպան կալու արդար գործին: Բնաւ ոչ: «Մեր նահանգները,», զրեց նա իսկոյն բարեկամներէն մէկին, «ամենախոհեմ եւ ամենայարմար կերպիւ վարուած կը լինին, եթէ այժմէն իսկ ընդհանուր ժողով մը կազմեն, իրենց իրաւունքները հրապարակաւ եւ ամենայն պնդութեամբ հրատարակեն, արքունեաց հարկ չըտալու միաբան դաշն կապեն՝ մինչեւ որ թագաւորը ու երկու խորհրդարանները մեր իրաւունքները չը վերականգնեն, եւ վերջապէս այս պայմանն Մեղիկական կառավարութեանը հաղորդեն: Հաւաստի եմ, որ այս քայլը վճռողական որոշմունք յառաջ կը բերէ եւ այնուհետեւ կառավարութիւնը կամ հարկ կը տեսնէ կատարելու մեր արդարացի պահանջմունքը եւ կամ սաստիկ միջոցներու դիմելով՝ կուզենայ բռնօրէն ստիպել, որ հրաժարուինք անոնցմէ. բայց չենք հրաժարուեր եւ նորա անիրաւութենէն ու զազիր հալածանքներէն մեր միութեան համար զօրու-

Թիւն, խրախոյս, պնդութիւն քաղելով՝ վերջապէս ցոյց կուտանք աշխարհին, որ մեր վարմունքն արդար էր միանգամայն,։

Այդ խորհրդին հետեւելով տասնեւերեք նահանգներու պատգամաւորները Յիւլիւս Գերթիայի մէջ ընդհանուր ժողով կազմելու գումարուեցան և զրեցին մէկ մեկնութիւն ազգային իրաւանց, մէկ խնդիր դէպի Թաղաւորը, մէկ ընդհանրադիր դէպի մեծ Բրիտանիոյ ազգը և մէկ յայտարարութիւն Անգլիական դադթականներուն — Թղթեր, որոցմէն իւրաքանչեւն ամենավսեմ ազնուութեան ու հասուն խոհեմութեան վկայական մի էր։ Յրանկէն այլ ևս անգամ մը հաշտութեան փորձ արաւ, բայց անսնելով որ և այդ անյաջող մնաց ու լսելով, որ զնա բանտարկելու միտք ունին, նաւ նստաւ ու հայրենիք չուեց։

1775 թ. Մարտի 22. տասնեւմէկ տարուայ բացակայութենէն վերջը՝ կրկին եկաւ Յիւլիւս Գերթիայ — բայց այժմ իբրեւ 69 տարեկան ալեւոր ծերունի։ Բաղադրացիք ընդունեցին զնա մեծ պատուով և նոյն խիսկ Թուականին պատգամաւոր ընտրեցին ընդհանուր ժողովի համար։

Ը.

ՊԼՏԵԲԸՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿԸ.

Հայի տեղ քար տունին դադթականներուն և ապստամբ անուանեցին, այսինքն յայտնեցին որ պէտք էր միայն վառօդով, կապարով ու սուսերով պատասխանել նոցա։ Ի՞նչ կարող էին այլ ևս անել Ամերիկացիք, բայց եթէ հրատարակել աշխարհիս առջև, որ նոքա այնուհետեւ մեծ Բրիտանիոյ կառավարութիւնը չեն ընդունիր իբրեւ իրենցը։ Այդ ևս արին։

Տասն և երեք միացեալ նահանգներին անկախութեան յայտարարութիւն տեղի գտաւ 4 Յուլիսի 1776 թ.։

Բայց Անգլիական կառավարութիւնը իր իշխանութիւնն առանց մարտնչելու կորցնել չուզեց և նորածին տէրութիւնն աղաթութեան հասնելու համար՝ մարտնչելու ստիպուեցաւ։ Խռովութիւնը սաստկանալով բանը արեան հասաւ և այդպէս սկիզբ առաւ Ամերիկայի պատերազմը վասն ազատութեան։

Անգլիան տասնեւերեք զունգ զօրք ուղարկեց Ամերիկայ՝ Յով անուն զօրավարի հրամանատարութեամբ. սորան հրամայուած էր, որ դադթականներէն հնազանդութիւն պահանջէ և եթէ ընդդիմանան, պատերազմն անյապաղ յառաջ վարէ։ Յրանկէնի ազգեցութիւնը ժողովրդի վրայ իմանալով, զօրավարը զբաւոր կերպիւ հազորդեց նորան, որ զգոյշ կենայ ազգի եռանդը բորբոքելու։

Յրանկէնի պատասխանեց. «Այն մտերմական Թղթերն, որ դուք կը յիշէք, խորհրդարանի տուածներէն աւելի բան չեն խոստանար մեզ և նոցամէն աւելի նշանակութիւն չունին մեր աչքին. ներդրութիւն կը խոստանան մեզ, եթէ յաճախեմք հնազանդելու»։ Չեր գոռոզ, տակաւին խելքի չըբերուած ազգի ողորն միայն վայել բան է, վերաւորուած ու զրկուած դադթականներուն ներդրութիւնն առաջարկելը։ Այդպիսի թիւք միջոցներով միայն մեր զայրոյթը կը շարժէք։ Ի՞նչ հնազանդի՞նք ու հպատակինք դարձեալ այն տէրութեանը, որ ձմեռուայ մէջ մեր քաղաքները կայրէ, հանդիսաւ գիւղացիներն ու սարուկները մեր դէմ կաղմկէ, մինչև անգամ վորձու

օտարականներ կառաքէ մեր դաշտերն ա-
րեամբ զանգեցու համար: Սակայն դնենք,
որ կրցաք անյիշաչար լինել դէպի մեզ. ար-
դեօք կարո՞ղ ենք նոյնը սպասել և ձեր ազ-
գէն, որ մեզմէն սատարի վերաւորւած կը-
համարէ զինքը: Ո՛չ. ձեր ազգն ամենայն
հնար բանեցնելու է մեր քաջութիւնն ան-
ողորմ բռնութեամբ ընկձելու և մեր բա-
րօրութիւնն ի չեք դարձնելու: Չերդ պայ-
ծառութիւնը կրսէք, որ թագաւորը կու-
զէ յարատե խաղաղութիւն և սերտ միա-
բանութիւն հաստատել գաղթականներու
հետ: Մեք կրնախաղասէինք ի հարկէ այս
տեսակ խաղաղութիւնն օտար զօրութեանց
դաշնակցութենէն, եթէ միայն հաւաստի
լինէինք որ դուք իրաւ առ այդ պատգա-
մաւորեալ էք: Բայց ասոր վրայ է իսկ որ
կերկրայիմ: Անգլիական ազգը կարող էր
անշուշտ կրկին դրաւել մեր բարեկամու-
թիւնը, եթէ ատելի կուսակալները յետս
կանչէր, մեր այրուած քաղաքները նորէն
վերականգնէր ու վերջապէս մեզ հասած
փնասները վճարելու յօժարէր. բայց նորա
հպարտութենէն և անխոհեմութենէն այս-
պիսի խմաստուն ընթացք սպասել կարելի
չէ: Իբրեւ հարստահարիչ, պատերազմա-
սէր, բռնակալ և ուրտօնասէր ազգ, Անգ-
լիացիք իրենց սրտի չար կրքերուն դար-
ձեալ հոսանք տալու և վերջապէս այնքան
զանձ ու մարդիկ զոհելու են, ինչքան որ
Լեօփէնը զոհած էր խաչակրաց պատերազ-
մի ժամանակ: Պատերազմ զեկուցանե-
լով ձեզ երկիւղ ազդած չեմ լինել ի
հարկէ. Անգլիացիք չեն հաւատար, մինչև
որ բանի վերջը չըտեսնեն,, :

Պատերազմը շարունակուեցաւ: Ամերի-
կայի միացեալ նահանգներու համար Ա՛ա

շինթզօն շատ պատուական զօրապետ էր,
միայն դեռ զինուորներ չունէր և պատե-
րազմի ժամանակ իսկ գունդեր կողմելու
ստիպուած էր, այն ինչ թշնամին հակա-
ռակորդէն շատ զերազանց ու բարեկարգ
զօրքերու վրայ իշխելով՝ արդէն յաղթա-
նականեր տանելու սկսած էր:

Այնու ամենայնիւ քաջասիրտ Ամերի-
կացիք վայրկեան մ' ա՛ն՝ դամ չերկբայեցին,
այլ «Ա՛աւ է», — ըսին — «մեռնել դաշ-
տի վրայ ազատութեան և իրաւանց համար
մարանչելով, քան թէ անարգօրէն խոնար-
հիլ օրինազանց բռնակալին,, :

1796 թ. վերջին Պրանկլին միացեալ
նահանգներու կողմէն գեսպան տաքուե-
ցաւ Պրանսիայ՝ այս երկիրս իր հայրենեաց
հետ դաշնակցութեամբ միաւորելու հա-
մար: Այդ միջոցին յաջողութիւնը դեռ
լիովին Անգլիական զէնքին կրպտականէր և
Լեւրոպացիք կարծելով, թէ մանուկ տէ-
րութիւնն Ովկիանոսի միւս կողմը արդէն
խաղառ հոգեվարքի մէջ է, նորա հետ միա-
նայն անխոհեմ կը համարէին: «Սակայն
Պրանկլին բորբոքեց ամբողջ Պրանսիան
և նոր ոգի շնչեց այս երկրի մէջ: Քաղա-
քական հասարակ զգեստ հագած, մաղե-
րը պարզ սանտրած, պատկառելի և խմա-
տուն ալեորը ասեւ թէ ուրիշ աշխարհէ
եկած տեսլեան տպաւորութիւն դործեց
Ա՛ւրասայլի ոսկեզարդ պալատականներու
բազմերանդ շրջանին մէջ և նոր ժամանա-
կի մարդարէ երեցաւ նոցա աչքին: Պրան-
սիական ազնուականները, նոյն իսկ աղ-
նուականները, որք իրենց քաղաքացիներու
վրայ միայն քամահանօք կրնայէին, մէկ
մէկու հետ կըմրցէին այժմ որքան կարելի է
աւելի մեծարանք շնորհելու Ամերիկայի քա-

զաքացուն, : « Եւ յն մտերմութիւնը, :
— գրեց Պրանկլին ընկերներէն մինին — և
այն յարգանքը, այն ջերմ սէրը, որ Ե-
մերիկացիք այս անգ կրտսանան, երբէք
չեն գտներ Ենգլիայի մէջ, և թէ այն անգ
գնան, : Արովհետե քիչ ժամանակէն ետ-
քը Եմերիկացւոց զօրքերն ևս նշանաւոր
յաղթանակներ սկսած էին տանելու, ուս-
տի 1778 թ. յաջողուեցաւ մէկ առեւտր-
ական և մէկ յարձակողական ու պաշտ-
պանողական դաշնադրութիւն հաստատե-
լու Եմերիկայի ու Պրանսիայի մէջ, և Պր-
անկլին վերջապէս թոյլատուութիւն ստա-
ցաւ ներկայանալու Լիւդվիկ Ժ.Յ. Թա-
ղաւորին : Եհա թէ ինչ կրդրէ այս մասին
Հիլարդ դ'Օրելթոյլ :

« Վերջապէս Պրանկլին տեսութիւն
ունեցաւ նորին գերիշխանական մեծու-
թեան հետ : Հետաքրքրութենէ շարժ-
ուելով հեան եկան նաեւ շատ ուրիշ Եմե-
րիկացիք և այլ օտարականք, որք արդէն
առջեւէ գումարուած էին : Ժողովրդի ու-
շաղրութիւնը միանգամայն յուզուած էր
ծերունու ալեաց, պատկառելի կերպարան-
քի ու պարզուկ հագուստի վրայ : Ճափա-
հարութիւնքն ու կրկնապատուող մտեր-
մական ցոյցերը յայտ արարին այն համա-
կրութիւնը, որին որ Պրանսիացիք բոլոր
միւս ազգերէն աւելի ընդունակ են և որոյ
հրապոյրը նոքա իրենց նուրբ ազնուու-
թեամբ ու քաղաքավարութեամբ զիտեն
աւելի ակործ ու գրաւիչ անել անոր ար-
ժանացող մարդու սրտին : Նորին մեծու-
թիւնն այսպէս խօսեց առ նա. « Վկայե-
ցէք Եմերիկայի միացեալ նահանգներուն
իմ բարեկամութիւնս և թոյլ տուէք ինձ
ասելու, որ ձեր վարմունքէն, միշտիւս որ
աէրութեանս մէջ էք, զո՛հ եմ ի սրտե՛ս :
Ներքոր այնուհետե Պրանկլին արտաքին
գործոց պաշտօնակցին այցելութիւն անե-
լու գնաց, ջերմ ողջոյններ օտաջաւ ժողո-
վրդէն, որ նորան սպասելով ճամբու վրայ
կանգնած էր, : »

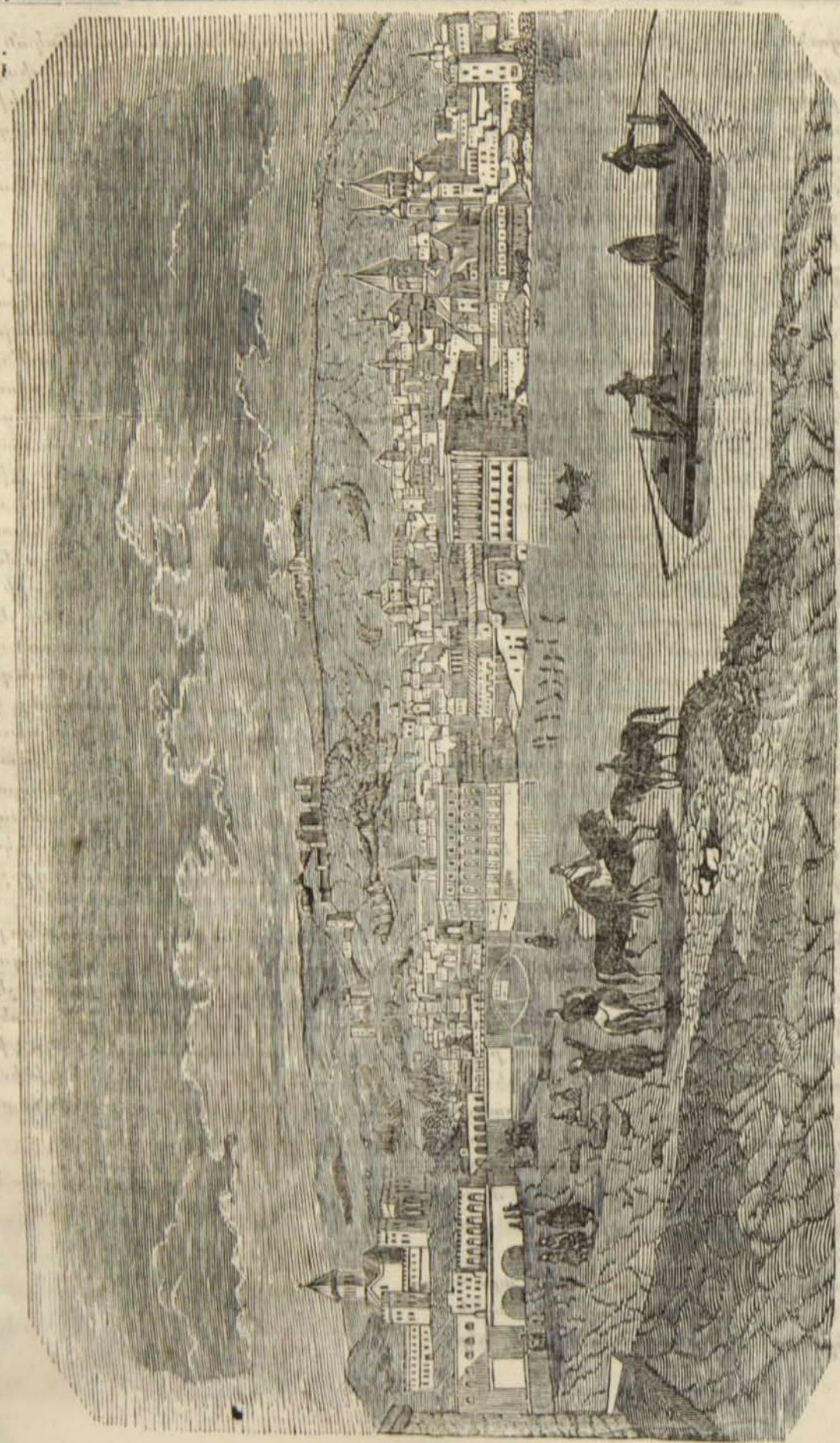
Պրանսիայի դաշնակցութիւնն այն օ-
րուան ունեցաւ, որ միացեալ նահանգնե-
րը սիրտ առին, թշնամիները վհատել սկը-

սան և Վաշինգթոնի պատերազմական մի-
ջոցները շատցան : Սակայն Պրանսիայէն
Եմերիկայ ուղարկուած զօրքերը գրեթէ
մարտի մէջ չբնասան, քանզի Եմերիկացիք
իրենց արդար գործը օտարի ձեռքով հո-
գալու անգ, իրենք իրենց քաջութեամբ
զայն բարի վախճանի հասուցին :

Միացեալ նահանգներու վրայ վերստին
իշխանութիւն ձեռ բերելու համար Ենգ-
լիացիք այլ ևս մէկ անգամ ոտքի ելան,
վայրենի Հնդկի ցեղերը գաղթականներու
վրայ յարձակուելու դրդեցին և ամենա-
զարհուրելի միջոցներ բանեցնելով սկսան
նոցա դաշտերն ու գիւղերն այրել և աս-
պատակել : Սակայն որչափ և կորուստա-
բեր էր այդ դարշելի մոլեղնութիւնը Հիւ-
սիսային Եմերիկայի բնակչաց համար, այ-
նու ամենայնիւ հետեանքը բարի եղաւ :
Մինչև անգամ և այն մարդիկը, որք մայ-
րենի երկրին դեռ հալազատ էին, ոտքի ե-
լան և զէնքի զիմեցին այժմ, քանզի չէին
ցանկար հարազատ մնալ տէրութեան մը,
որ իր իշխանութիւնը բարբարոսական դա-
րուց վայրենի հնարներով հաստատել կը-
ջանար : Եղատութեան համար նահատակ-
ուող քաջ ազգի համբաւն այնպէս տա-
րածուեցաւ և այնպէս ջերմ համակրու-
թիւն գտաւ աշխարհիս մէջ, որ ամենայն
երկիրներէն յօժարակամ զինուորներ եկան
Եմերիկայ և մասն Վաշինգթոնի դրօշա-
կին տակ :

Վերջապէս Ենգլիայի բազուկը թուլա-
ցաւ, և քանզի այսուհետե մարդիկ ու գան-
ձեր զոհելով ինք իրեն օգտել կարող չէր,
հարկ համարեց հաշտութիւն հաստատել,
որ և անգի գտաւ Փարիզի մէջ 1783 թ. :
Հիւսիսային Եմերիկայի անկախութիւնն
ընդունելով՝ Ենգլիան կորուց 20,000 քա-
ռակուսի մղոն երկիր :

(Մնացեալն է յետագայ)

Գաղափարական Տիֆլիսի—հայր Կիւր, Կառնիշ Զատարք, Միսիկայ թիւր (արդ. ձեռն. է. եւ. Կառնի Զատարքի Գաղափարական)